

TIT. XXIV.

De Jure jurando.

200 **A**LIA species probationis est *juramentum*, quod ideo expediendum litium maximum remedium nuncupatur. *L. 1. ff. h. t.* Et dicitur *jus jurandum à jure* quidem: quippe quod iuramento permittitur ita firmum, & stabile esse debet, ac si esset jure stabilitum. Vel etiam, qui quod divino testimonio firmatur, quasi jure suo pro vero habendum sit. *Suar. de Relig. de juram. lib. 1. cap. 1.* Etiam *Sacramentum* nuncupatur *e. 1. 2. q. 4. vel. 5. c. 1. de Feris. Auth. Sacramenta puerum. C. Si advers. veniat.* quia attestatio sacra est. Sicque definitur: *Invocatio Divini Numinis in testem.* Siquidem jurare est Deum assumere in testem, juxta *D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 1. in corp. L. 1. f. 1. p. 3.* ibi: *Jura es averiguamiento, que se haze nombrando à Dios, à alguna otra cosa santa, sobre lo que alguno afirma que es assi, ò lo niega.* Et quidem in foro interno vere jurat, qui habet animum invocandi Deum in testem, etiamsi hæc, vel illa verba exprimat: *quia non sermone res, sed rei est sermo subjectus. c. 6. de V. S.* quoniam etiamsi nullum verbum proferat: In foro tamen externo attendendus est communis usus verborum, ut secundum illum cognoscatur, an voluisset jurare, vel non. Similiter, si ex circumstantiis censeatur jurare, quavis verba sint ambigua pro iuramento habentur, & è contra. Si verba, quæ aliquomodo iuramenta apparent sunt dubia, non debent pro iuramentis haberi, si ex circumstantiis sine intentione jurandi proferri constet. Et sanè potest Deus dupliciter in testem invocari. 1. *explicitè.* Sic: *Deum in testem invoco: Juro, per Deum. Matth. 5. c. 7. 22. q. 1. c. 26. h. t. l. 1. tit. 11. p. 3.* Hæc formulæ: *Deus novit: Deus testabitur suo tempore: Coram Deo loquor: Deus videt meam conscientiam:* non censentur invocative, sed tantum narrative proferri, ac proinde regulariter non sunt iuramenta, nisi aliud de intentione proferentis ex circumstantiis constet. 2. Deus implicitè invocatur in testem, quando per aliquas creaturas juramus. *D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 6. in corp. ibi.* Dicendum, quod duplex est iuramentum; unum quidem, quod fit per simplicem contestationem, in quantum, scilicet, testimonium Dei invocatur, & hoc iuramentum iuratur Divinæ Veritati, si-

cut & fides, fides autem est per se quidem, & principaliter de Deo, qui est ipsa Veritas; secundario autem de creaturis, in quibus Veritas Dei relucet. Similiter iuramentum principaliter refertur ad ipsum Deum, cuius testimonium invocatur: secundario autem assumuntur ad iuramentum aliqua creaturae, non secundum se, sed in quantum in eis Divina Veritas manifestatur. Sic juramus per Evangelium, id est, per Deum cuius Veritas in Evangelio manifestatur, & per Sanctos, qui hanc Veritatem crediderunt, & observaverunt. Sic etiam juramus per *B. Virg. Mariam:* per Crucem: per Fidem Catholicam: per Aram consecratam, per Altare, & alia hujusmodi. *e. 11. c. 12. 22. q. 1. l. 1. tit. 11. p. 3.* Hæc verò formulæ: *Sicut sum Christianus: Sicut sum Sacerdos, vel Religiosus: Sicut credo in Deum: per Deum: vivit Deus, quod es intolerabilis vivit Deus, quod si non attendissem. Par Dios, Juro à San. Juro à tal. Voto à tal. Por esta, que me la aveis de pagar. Maldita sea la blanca, que yo tengo. Ruin sea yo. Que me corten las orejas. Que mal rayo me parta.* Et alia hujusmodi jam ex communi usu non habentur, ut iuramenta. Si quis juret per suam conscientiam, animam, vel vitam, cum in ipsis Majestas Dei specialiter respliceat, verè jurare censetur. Sed alij non tanto rigore judicant. Similiter hæc verba: *Voto à Dios: Voto à Christo: Yo os prometo à Dios:* licet pro iuramentis habeantur, ab alijs non tanto rigore sumuntur. Hæc formulæ: *Verè: certè: in veritate: fidem boni viri, vel Christiani, vel Sacerdotis: per fidem meam: & alie hujusmodi non sunt iuramenta, quia tantum significant, illum loqui ex dictamine conscientie. De his omnibus latè *Suar. de Juram. lib. 2. cap. 5. & 13. Sanch. in Decal. lib. 3. cap. 2. Machado, in Sum. lib. 2. p. 3. tr. 8. Laer. lib. 3. p. 1. ex n. 256.* Demum notare oportet, quod olim tempore Legis Veteris sic jurabatur: *Vivit Dominus: vivit anima mea. Hierem. cap. 4. c. 7. 22. q. 1.* In primitiva Ecclesia: *Testis est mihi Deus: coram Deo: scit Christus c. 14. 22. q. 1.* Hodie tamen sic juratur: *Sic me Deus adjuvet, & ista Evangelia. c. 4. h. t. & notat Corvin. lib. 3. Aphorism. tit. 31.**

201 Iuramentum, si debite fiat, non solum non est malum, ut contra Albanenses, Pelagianos, & alios Hæreticos est de fide certum, ut probat *Suar. de Juram. lib. 1. cap. 2.* sed etiam est actus religionis licitus, & laudabilis. *D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 2. in corp. ibi:* Sic ergo in proposito dicendum est, quod iuramentum secundum se

est

est licitum, & honestum: quod patet ex origine, & fine: ex origine quidem, quia iuramentum est introductum ex fide, qua homines credunt, Deum habere infalibilem veritatem, & universalem omnium cognitionem, & previsionem. Ex fine autem, quia iuramentum inducit ad justificandum homines, & ad finiendum controversias, ut dicitur ad *Hebr. 6:* Sed iuramentum cedit in malum alicui ex eo, quod malè utitur eo, id est, sine necessitate, & cautela debita. Et in *art. 4. in corp. ait:* In hoc ipso, quod homo per Deum jurat, profitetur Deum potiore, ut potè cuius veritas est indefectibilis, & cognitio universalis, & sic Deo aliquomodo reverentiam exhibet. Undè & Apostolus dicit ad *Hebr. 6.* Quod homines per majores se jurant. Et Hieron. dicit super *Matth.* Quod qui jurat, aut veneratur, aut diligit eum, per quem jurat. Philosoph. etiam dicit in 1. *Metaph.* Quod iuramentum est honorabilissimum. Exhibere autem reverentiam Deo pertinet ad Religionem, sive patriam: unde manifestum est, quod iuramentum est actus religionis, sive patrie. Latius prosequitur *Suar. lib. 1. de Juram. cap. 4.* quod probatur ex celebri Text. in *e. 26. h. t. ibi:* Et si Christus preceperit secundum Evangelicam veritatem, sit sermo vester: est, est, non, non: ut affirmatio, vel negatio, sicut procedit ex ore, ita procedat ex corde: quia tamen hominum excrecente malitia, simplici assertioni, vel negationi vix creditur, idcirco prudenter adjunxit: quod amplius est, à malo est: à malo quidem, non tam culpæ, quam pœnæ: nec exhibitivum, sed exigentium iuramentum: nam incredulitas hujusmodi magis est pœnæ, quam culpa: unde non dixit, malum: sed dixit, à malo. Licet enim iuramentum prohibuisse Dominus videatur, nusquam tamen per Creatorem, sed per creaturam jurare prohibuit: ne per hujusmodi iuramentum transferretur ad creaturam honorificentia Creatoris. Quare cum in Evangelio præmississet: Dico vobis nolite jurare omnino: statim subjunxit, neque per Cælum, quia Thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum pedum ipsius est, neque per Hierosolymam, quia Civitas est Regis magni, neque per caput tuum, quia non potest unum capillum facere album, aut nigrum. Et quamvis non sit per creaturam jurandum, si tamen juretur per creaturam, servandum est quidem, dummodo sit licitum, quod juratur: quia teste veritate, qui jurat in celo, jurat in Throno Dei, & in eo, qui sedet super eum. Jacobus quoque non simpliciter prohibet iuramentum, sed voluntatem jurandi, cum ait: Ante omnia fratres mei nolite ju-

rare: quoniam ad iuramentum non debet quemquam spontanea voluntas inducere, sed necessitas trahere importuna: & tunc potest sine culpa jurare, dummodo illos tres Comites habeat iuramentum, de quibus Propheta ait: & jurabunt, vivit Dominus in veritate, & iudicio, & justitia. Quod autem Jacobus subdit: neque per Cælum, neque per terram, neque per quodcumque alium iuramentum: jurare vetat per quamlibet creaturam, quodcumque sit illud, alioquin non dixisset Apostolus: Homines per majorem suum jurant & omnis controversia eorum ad confirmationem finis est iuramentum. In quo patentè ostendit per quem sit iurandum, cum ait: Homines per majorem suum jurant: id est, per Deum: & cur sit iurandum, ut videlicet omnis controversie finis sit iuramentum. Angelus quoque, quem vidit in Apocalypsi Joannes stantem super mare, & super terram, levavit manum suam ad Cælum, & juravit per viventem in secula seculorum. Christus etiam plus legitur dixisse in Evangelio, quam est, est, non, non: cum sæpius dixit: Amen dico vobis: quod ipse secundum Lucam exponens, cum præmississet: Amen dico vobis, quia nemo Propheta acceptus est in patria sua: consequenter adjunxit: in veritate dico vobis, quia multe viduæ erant in diebus Helie in Israel. Apostolus quoque jurabat cum diceret: Testis est mihi Deus: Si enim per se malum esse jurare: profectò Dominus non jurasset, cum tamen in Veteri Testamento legatur, quia juravit Dominus, & non panitebit eum. Et rursus: Juravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eum: imò & precepit in Veteri Testamento: redde Deo iuramenta tua.

202 Præterea honestas, & licitudo iuramenti praxi omnium Tribunalium comprobatur. Siquidem testes non aliter recipiuntur in iudicio, quam jurati. Litigantes etiam iuramentum calumnie præstant. Deinde, qui in Magistratus, Episcopos, Doctores, Advocatos, Magistros, Militum, Provinciarum Governatores, Regnorum Pro-Reges, Duces Navium, Castorum Custodes. Hispani: *Alcaydes, & Castellanos.* Et ferè omnes, qui ad aliquod munus publicum, eliguntur iuramentum præstant servandi Leges, statuta, fidelitatem, obedienciam, & suo munere, & officio fideliter utendi: quod iuramentum aliquando dicitur *honorarium, Hispani: Pleyto omenage.* Et hoc quidem fit à nobilibus, & Vasallis in rebus feudilibus, & à Custodibus Castorum, & Ducibus Navium bellicarum. Et qui honorarium præstat, ponit manus suas inter manus Regis, vel

Do-

Domini feudi, seu delegati ab ipsis, & in nostra Hispania sub hac forma illud præstat: *Doy mi fe, y palabra, haciendo, como hago, pleyto, è omenage, como Cavallero, y Hidalgo, segun el fuero de España, de cumplir, &c.* Et tale homagium esse juramentum, videtur probari ex *L. 26. tit. 11. p. 3.* & tenet *Suar. lib. 1. de Juram. cap. 13. ex n. 24. Solorz. de Jur. Ind. tom. 2. lib. 2. cap. 23. ex n. 21. Diction. de Trev. V. Hommage*, ubi ait: *Hommage en termes de Jurisprudence est un serment de fidelité, qui doit faire tout Vasall, qui possède un fief, au Seigneur dominant.* Licet contrarium teneant *Greg. Lop. in d. L. 26. Covar. Avend. & alii.* Homagium ligium majorem obligationem, & adstrictionem supponit in eo, qui illud præstat, quam homagium non ligium, seu francum. Et hinc qui illud præstat, dicitur homo legius, ut in *Cl. 2. de Sent. & re judicat.* quasi ligatus, non solum ratione feudi, sed etiam ratione personæ. Nam Dominus est obligatus contra quemcumque (Rege excepto) tam intra, quam extra territorium. Et saltem in foro fori homagium; ut juramentum habetur. Sanè, quando Princeps obtestatur suam fidelitatem, & honorem, *Hispanè: Empeñar la palabra Real*, in foro fori habetur promissione jurata, licet verè juramentum non sit: ac proinde saltem hoc modo homagium non solum ligium, sed etiam francum pro juramento habendum est. Deinde, juramenti honestas potest comprobari omnium Nationum exemplo. Quippè apud omnes in usu habitum est, ut fortissimum vinculum ad exquirendam veritatem, & ad firmendam obligationem. Gentiles enim in testem veritatis id quod Numen, vel Deum esse credebant, invocabant. Sic *Latinus apud Virgil. lib. 12. Aneid. Suspiciens Cælum tenditque ad sidera dextram: Hæc eadem, Anea, terram, mare, sidera juro: Latoneque genus duplex, Janumque bifrontem, vimque Deum infernam, & dari sacraria Diis. Audiat hæc genitor, qui fœdera summine sancit.* Sic etiam *Phœbus Phaetonti juravit apud Ovid. lib. 2. Metam. Quoque minus dubites, quod vis pete munus, & illud me tribuente, ferēs: promissis testis adesto, Diis juranda palus, oculis incognita nostris.* Judæi etiam jurant, non quidem per Christum, nec per Crucem, sed per Deum, & illa, quæ in Veteri Testamento proponuntur. *L. 20. tit. 11. p. 3.* Mauri per suum falsum Prophetam jurant. *L. 21. tit. 11. p. 3.* Hæretici jurant per illa mysteria, quæ credunt. Et Pagani per sua Numina, alias non censerentur prædicti

religione juramenti ligati. Nec tamen est illicitum ab eis juramentum exigere quando necessitas hoc stuadet, quando scilicet testes in judicio producuntur. *c. 16. 22. q. 1. ibi: Alia erga quæstio est, utrum non peccet, qui per falsos Deos sibi jurari facit: quia ille qui ei jurat, jurat per Deos falsos, quos colit. Cui quæstioni possunt illa testimonia suffragari, quæ ipse commemorasti de Laban, & Abimelech. Si tamen Abimelech per Deos suos juravit, sicut Laban per Deum Nachor.* *D. Thom. 2. 2. q. 98. art. 4. ad 4. ibi: Dicendum, quod licet malo arti propter bonum, sicut & Deus utitur: non tamen licet aliquem ad malum inducere. Undè licet ejus, qui per falsos Deos jurare paratus est, juramentum recipere; non tamen licet eum inducere ad hoc, quod per falsos Deos juret.* Latè *Suar. de Juram. lib. 3. cap. 13.* Profectò jure naturæ omnibus jure rationis habentibus jurare permittitur: ut tamen positivo Sacerdotes ex Levi causa non sunt cogendi juramentum præstare. *c. 4. 2. q. 5.* derogat enim Sacerdotis dignitati de ejus veritate facile dubitare. Impubes etiam cum vix arduitate juramenti, & reverentiam Deo debitam percipiant, non facile ad juramentum sunt admittendi. *c. 14. c. 15. 22. q. 5.* Et quamvis à perjuriis, qui tales sunt notorietate facti sit exigendum juramentum, quod oneris est, scilicet, calumnix, malitiæ, & fidelitatis, tamen juramentum, quod contra tertium est, ut purgationis, suppletorium, vel à testibus fieri solitum, non permittitur ipsis, ut sic perjuriis occurratur, *arg. c. 8. de Reg. jur. in 6.* Et quamvis in *c. 1. de Test.* non admittantur ad jurandum, nisi jejuni, solum hoc de honestate non de præcepto intelligitur: vel etiam intelligitur de jejuniò à crapula, & ebrietate.

203 Quadruplex juramentum solet distingui, 1. Assertorium. 2. Promissorium. 3. Execratorium. 4. Comminatorium. Assertorium est illud, quod asseritur, seu affirmatur rei præteritæ, vel presentis veritatis. Et hoc juramentum faciunt testes, qui in judicio producuntur. Et tunc judiciale dicitur. Quod si extra judicium ad asseverandam veritatem fiat, Extrajudiciale vocatur. Promissorium est illud, quo aliquid possibile, et honestum in futurum promittitur. Execratorium est cum quis sibi aliquod malum execratur à Deo infligendum, si non est verum, quod affirmat, vel promittit, vel si illud non faciat. Comminatorium est cum quis sub juramento comminatur alteri; v. g. *per Deum, ego te eadem.* Facit *D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 1.* ad

ad 3. Juramentum igitur debet communiter habere veritatem, judicium, & justitiam, ut constat ex *Hierem. 4. v. 2. ibi: Et jurabis, vivit Dominus in veritate, & in judicio, & in justitia.* *C. 26. h. t. D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 3. in Corp. ibi: Juramentum non est bonum nisi ei, qui bene utitur juramento: ad bonum autem usum juramenti duo requiruntur, primo quidem, quod aliquis non levetur, sed ex necessaria causa, & discretè jurit, & quantum ad hoc requiritur judicium, scilicet discretionis, ex parte jurantis. Secundo, quantum ad id, quod per juramentum confirmatur, ut scilicet, neque sit falsum, neque sit aliquid illicitum: & quantum ad hoc requiritur veritas, per quam aliquis juramento confirmat, quod verum est, & justitia, per quam confirmat, quod licitum est. Judicio autem caret juramentum incautum: veritate autem juramentum mendax: justitia autem juramentum iniquum, sive illicitum.* Latè *Suar. de Juram. lib. 1. cap. 3.* Et licet juramentum coram Deo obligans possit interius in intellectu, & voluntate jurantis consummari; tamen respectu hominum debet esse aliquomodo externum. Et hoc quidem potest fieri. 1. Verbis tantum, quæ scilicet significant, Deum in testem afferri: v. g. *Deum testem invoco, vel Deum testor,* etiam si non adjiciatur verbum: *juro,* imò si quis dicat, *juro, me hoc facturum,* nullo alio verbo addito, non est juramentum; cum Deus non invocetur in testem. Nec jurat qui dicit: *Juro per omne, quod possum jurare.* Si quis dicat: *Deus est testis, Deus est veritas, vivit Deus: coram Deo, Deus scit, quia non mentior: sicut Deus est veritas: sicut Christus est Filius Virginis: sicut Christus est in Eucharistia,* vel alia hujusmodi verba proferat, licet hæc potius ut juramenta sonent, cum adhuc sint dubia, quo animo proferantur, debet ex adjunctis declarari. 2. Fit juramentum signis tantum, quando scilicet, statutum est, quod posito aliquo signo externo, juramentum factum censeatur: sic minus si in aliquo negotio, vel in judicio testis sit, juramentum nutibus præstat. Similiter, qui subscribit Epistolam, vel Chirographum, in quo juramentum continetur, juramento obligatur apud Deum, & homines, ut ait *Suar. de Juram. lib. 2. c. 31. num. 4. 3.* Verbis, & signis simul juramentum fit: quando scilicet juramentum aliqua solemnitate præstat. Num tunc aliqua res sacra tangitur, dum verba proferuntur: sic testis Laicus, quando in judicio jurat, digitis pollicis, & indice ma-

nus dextræ format crucem: Sacerdos manu dextra ad pectus adnota jurat in verbo Sacerdotis. Eques Ordinis Militaris manum dextram in cruce habitus sui ordinis apponit: qui gradus litterarius in Academicis suscipiunt, jurant tactis Evangelicis. *C. 33. D. 63. L. 19. tit. 11. p. 3.* Quod etiam usu omnium Nationum firmatum est: sic apud *Virg. lib. 12. Aneid.* juravit *Latinus: Tango aras, mediosque ignes, & Numina testor.* Et in *L. 20. tit. 11. p. 3.* ponitur forma jurandi Judæorum, ibi: *Deben poner las manos sobre la Thora, con que hacen la oracion.* Thora quidem, sive Thorat nomen Hebræum est quod Legem significat, quo nomine quinq; Moysis libri significantur. Et in *L. 21. tit. 11. p. 3.* ponitur forma jurandi Maurorum, ibi: *E alzar la mano contra Meadonia, à que llaman ellos alquibla.* Et licet olim in nostra Hispania juramenta valdè solemnè fieri solerent in urbibus Abulæ, & Legionis ad reliquias SS. Vicentii, Agathæ, & Isidori, hoc jam omnino prohibitum, nec in usu est. *L. fin. tit. 7. lib. 4. R. C.*

204 His ergo pro materia dilucidatione explicatis propius ad tituli medullam accedendo, nunc de juramento assertorio, prout decisioni litium deservit, agemus postèa aliquid de juramento promissorio dicturi. Juramentum igitur assertorium quatenus litium decisorium est, dividitur in voluntarium, necessarium, & judiciale. *L. 2. tit. 11. p. 3. ibi: Departase la jura en tres maneras: Ca, des jura de voluntad, de premia, de juicio. Voluntarium, quod etiam conventionale, & extrajudiciale appellatur, est quod ex libera partium conventionione ab una ateri extrajudicium deservit, ut si pars illa juramentum præstitit ipsi stetur, & lis finiatur.* *L. 17. l. 28. ff. h. t. L. 2. tit. 11. p. 3.* Facto ergo juramento lis finitur perinde ac si transactio, vel judicis sententia intervenisset. *L. 2. ff. h. t. l. 2. tit. 11. p. 3.* Et jam non amplius quaeritur de debito, sed solum an juramentum præstitum sit: aded, ut nec detecto postèa perjurio, de rigore juris retractetur juramentum. *L. 1. C. de Rebus credit. nisi in causa legati. L. fin. C. de Rebus credit. L. 25. tit. 11. p. 3.* vel si aliter conventum sit; *arg. L. 23. ff. de Reg. jur.* Tale quippè juramentum ex conventionione partium Legem accipere videtur: ac proinde apparente perjurio, censeatur retractatum juramentum: quinimò atenta æquitate quoties de falsitate juramenti constat, hoc nullam vim debet habere. At verò quoties de hoc non liquet, juranti, rem sibi de-

deberi, res, præstanda est, licet non debeat. *L. 14. tit. 11. p. 3.* Et quamvis sic pejerans apud Deum puniatur, nulla tamen in jure ipsi poena imponitur. *L. 2. C. de Rebus creditis. L. 26. tit. 11. p. 3.* Et juxta illam venit intelligenda. *L. 2. tit. 17. lib. 8. R. C. ut in d. L. 26. V. Otrã pena, notat Greg. Lop.* Ad eò firmum est hoc juramentum voluntarium, ut fortius sit aliquomodo, quam sententia judicis. *L. 2. ff. h. t. ibi: Jus jurandum speciem transactionis continet, majoremque habet auctoritatem quam res judicata.* Siquidem tale juramentum à parte delatum, juxta plures tollit naturalem obligationem, secus sententia. Undè liberatus ex juramento, si solvat, repetit per conditionem indebiti, cum liberatus per sententiam non repetat: deinde minor restituit adversus sententiam, non verò adversus juramentum. *L. 16. tit. 11. p. 3.* Tamen in *L. 15. tit. 11. p. 3.* referuntur casus, in quibus majorem vim habet sententia, quam juramentum. Nam licet juramentum revocetur, si nova in contrarium instrumenta reperiantur, secus sententia. Alias differentias ibi videbis. Etiam in jure comparatur hoc juramentum pacto, solutioni, & acceptationi. Et meritò: nam liti finem imponit, non minus ac si debitum omninò solutum, & extinctum sit. *L. 1. ff. h. t. l. 12. tit. 11. p. 3.* ibi: *Los Sabios antiguos dixerón, è aun acuerdase con ellos el Apostol San Pablo, que à las vegadas la jura es acabamiento, è fin de las contiendas, que nacen entre los omes.* Locus Apostoli habetur ad *Hebr. 6. v. 16.* ibi: *Homines enim per majorem sui jurant: & omnis controversia eorum finis ad confirmationem est juramentum.*

205 Decisa jam lite per juramentum, res de qua erat controversia traditur ei, qui suam esse juravit, ejusque dominium acquirit, ac proinde si ab ejus possessione cadat, habet rei vindicationem contra detentorem: nisi ille qui rem habet, sit ejus Dominus: siquidem ipsi non nocet juramentum ab alio delatum. *L. 10. ff. h. t. l. 13. tit. 11. p. 3.* Si verò reus juravit, rem quam possidebat, non esse eam petentis, licet defendatur, quando possidet rem contra deferentem juramentum: si tamen amittit possessionem, non potest eam à possessore repetere vi juramenti, etiamsi ipse qui juramentum detulit rem possideat. *L. 13. tit. 11. p. 3.* Si verò actor juravit, vel paratus erat jurare, & ab adversario est remissum juramentum, ipse actor, & ejus hæredes habent actionem

in factum contra reum deferentem, ejusque hæredes, ut actori præstetur, quod sibi deberi juravit. *L. 9. §. 1. ff. h. t.* quod si reus juravit, vel paratus erat jurare, & ab actore est remissum juramentum, ipsi reo, & ejus successoribus, etiam particularibus competit exceptio juratoria contra actorem deferentem, ejusque successores, qua actionem ipsorum elidit, & petit à debito absolvi. *L. 7. l. 8. l. 9. §. 1. ff. h. t. ibi: Jure jurando dato, vel remisso, reus quidem acquirit exceptionem sibi, aliisque: actor verò actionem acquirit: in qua hoc solum quaritur, an juraverit dari sibi oportere: vel cum jurare paratus esset, jus jurandum ei remissum sit. L. 8. l. 17. tit. 11. p. 3.*

206 Hoc juramentum præstari debet, alio deferente; nam ultroneum, ut suspectum, nihil probat, nec aliter præstandum est, quam eo modo, quo est delatum. *L. 3. ff. h. t.* dummodò non sit revocatum à deferente: nam tunc perinde est, ac si non fuisse delatum: cui enim tota vis juramenti à concessione partis adversæ dependeat, potest utique pars adversa juramentum semel delatum, etiam à parte acceptatum revocare, quousque ille, cui delatum est in effectu illud præstiterit. *L. 11. C. de Reb. creditis. L. 8. tit. 11. p. 3.* ibi: *La parte que combidare con la jura à la otra, se puede arrepentir, si quisiere, ante que la saga su contendor, à quien combidò con ella. E desde que una vez se arrepentiere, non gela puede despues dár.* Potesque hujusmodi juramentum in quacumque controversia præstari. *L. 3. §. 1. ff. h. t.* in causa tamen matrimoniali potest præstari, quando agitur de matrimonio contrahendo; *arg. c. 2. de Sponsal.* vel de conservando contracto, in quo nullum dirimens impedimentum invenitur: secus est, si de matrimonio legitime contracto agatur ad ejus dissolutionem; *arg. c. fin. de Transaction.* Siquidem hoc non potest voluntate partium dissolvi, cum jam indissolubile sit. At verò consensu partium potest matrimonium contrahi, & invalidè contractum ex defectu consensus potest utique consolidari. *c. 21. de Sponsalib.* idem dicendum est de professione religiosa, quæ se habet ut matrimonium spirituale; *arg. c. 2. de Transl. Episcop.* in causa itidem criminali non solum potest actor reo juramentum deferre, sed & reus actori ob generalitatem, *Text. in L. 3. §. 1. ff. h. t. ibi: Quacumque autem actione quis conveniatur, si juraverit proficiet ei jus jurandum.* Alii tamen aliter sentiunt. Si tamen contra reum ad-

sin-

sint urgentia indicia reus ipse torquetur, nec actori deferatur juramentum, nisi actor sit bonæ famæ, & non procedatur ad poenam sanguinis. *L. 10. tit. 11. p. 3.* Et quidem juramentum reo delatum ipsi prodest contra accusatorem tantum, non verò contra alias personas, multoque minus contra Judicem, cum res inter alios acta, aliis nocere non debeat.

207 Cum hoc juramentum ex conventionione partium deferatur, ipsum potest deferre omnis ille, qui potest pacisci; *arg. L. 27. ff. h. t.* sive actor sit, sive reus. *L. 28. ff. eod.* ac proinde possunt illud deferre Prelatus in rebus suæ Ecclesiæ, Tutor, & Curator in rebus suorum minorum. *L. 17. ff. h. t.* Procurator habens speciale mandatum, nec sufficit generale ad litem, nisi sit cum libera, vel si sit Procurator in rem suam. *L. 4. tit. 11. p. 3.* Item servus, & filius familias, si liberam peculii administrationem habeant, in illis rebus possunt deferre juramentum. Item minor, si Curatore careat, imò juxta *Perez, & alios*, etiam quando Curatorem habet, sed tunc probabilis non potest à minori juramentum deferri: quia hæc delatio tendit ad alienationem, ac proinde minor Curatorem habens, cum non possit alienare, non potest deferre: & adeò nulla est delatio, ut restitutione non indigeat. *L. 3. C. de in Integr. restitution.* Si verò cum auctoritate Curatoris deferat, si læsus est, potest restitui. *Greg. Lop. in L. 3. tit. 11. p. 3.* Pupillus cum Tutoris autoritate potest juramentum deferre, secus aliter. *L. 17. §. 1. ff. h. t.* illud itidem deferri potest omnibus illis, qui ex conventionione obligari valent sine distinctione sexus, vel ætatis. *L. 26. ff. h. t.* Non tamen potest deferri furiosis, nec mente capris, nec pupillo sine Tutoris autoritate. *L. 32. ff. h. t.* nec filio in re patris, nec servo in re Domini, nec aliis in re, cujus liberam administrationem non habent. *L. 20. & seq. ff. h. t.* Projectò juramentum delatum solum habet vim contra eum, qui detulit, vel in ejus locum succedentem, non tamen contra tertium, quia non debet alii nocere, quod inter alios actum est. *L. 9. §. fin. l. 10. ff. h. t.* At verò juramentum Tutoris, servi, vel filii familias prodest pupillo, Domino, & patri, siquidem eorum nomine præstitum fuisset. Et si unus ex pluribus reis debendi, vel ex reis credendi, juret, vel deferat juramentum prodest, vel nocet cæteris sociis. Similiter juramentum rei prodest fidejussori, & juramentum fidejussoris prodest reo, si ju-

Tom. I.

ret, solvisse: quod si juret, se non fidejussisse, sibi prodest, non tamen principali. *L. 17. tit. 11. p. 3.* Quod si alicui extraneo sit delatum juramentum in causa ad tertium pertinente, si ille juret, prodest tertio juramentum, quia se habet ille qui jurat, ut tertii negotiorum gestor: quod præcipue habet locum in defensore judiciali. *L. fin. §. 2. ff. h. t.* Demum, quilibet, cui hoc juramentum deferatur, potest suo arbitrio illud recusare omninò; siquidem conventionale, & voluntarium est, vel potest, si velit, illud præstare, vel si malit illud referre: id est illud suo adversario offerre, & petere, quod ipse juret: Nam æquitas naturalis dicit, quod quis patiatur Legem, quam ipse tulit. *C. 6. de Constitution.* Et ille, cui est relatum potest illud similiter recusare, cum ex utraque parte liberum, & voluntarium sit. *L. 2. ff. h. t.* Qui tamen semel illud suscepit, tenetur jurare: quod si recuset pro confesso habetur. *Arg. L. 5. C. de Oblig. & action.* Et idè dicitur in *L. 17. ff. h. t. Jus jurandum, quod ex conventionione extra judicium deferatur reservi non potest.* Id est, cum effectu, ita ut deferens sibi relatum debeat præstare.

208 Juramentum necessarium, quod etiam ad litium decisionem deservit est illud, quod Judex Ordinarius, vel Delegatus. *L. 1. l. 31. ff. h. t.* quin, & arbiter. *arg. l. 1. ff. de Recept. qui arbit.* ob inopiam plenæ probationis, causa cognita uni ex litigantibus ad instantiam partis, vel ex officio deferat, quando ita æquum esse judicaverit: imò sæpe aliquomodo illud deferre tenetur, ut exactè impleat suum ministerium. *L. 3. C. de Rebus creditis. C. fin. §. Sanè, h. t. l. 2. tit. 11. p. 3.* præcipue in casibus, in quibus periculum animæ, seu peccati subest. Hoc igitur juramentum duplex est: Aliud suppletorium, cujus scilicet adminiculo actor complet probationem, quando tantum semiplenè probaverat. Aliud purgatorium, quo, scilicet, reus suspicionibus, quibus oneratus est, se purgat, & suam innocentiam ostendit. Et sanè regularitèr in quacumque causa potest Judex hoc juramentum, quod est de genere permissorum, deferre. *L. 3. §. 1. ff. h. t.* nisi in causis, in quibus probationes manifestæ, & liquidissimæ, & luce clariores ab ipsa Lege requiruntur quia ex eo quod tales exigat probationes, probationis supplementum creditur excludere: Sic in causa criminali criminalitèr intentata, licet reo possit indici purgatio per juramentum. *C. fin. §. Sanè, h. t.*

Tt

h. t.

h. t. non tamen potest actor, qui semiplenè probavit supplementum ex juramento emendicari; sed tunc ad rei torturam proceditur: quippe in tali causa probationes, luce meridiana clariores, requiruntur. *L. fin. C. de Probat.* debetque reus esse confessus, vel convictus. *L. 16. C. de Pœnis.* Nec potest deferre juramentum in causis matrimonialibus, quando agitur de dissolvendo matrimonio legitime contracto. Hæc namque causa valdè ardua est. Si verò agatur de eò contrahendo, vel conservando contracto potest petenti, post semiplenam probationem, juramentum deferri, si non suspectus, sed integræ famæ sit. *c. 34. h. t. Et ibid. Barbos.* Idem dicendum est de matrimonio spirituali, scilicet, de professione religiosa. *Arg. c. 2. de Translatio Eissop.* In causa verò famosa, v. g. furti, vel injuriarum, in qua condemnatus sit infamis, non actori ad supplementum, sed reo ad purgationem potest deferri juramentum. *c. fin. §. Sanè, h. t. L. 6. §. 4. ff. de His, qui notant. infam.* Nec deferendum est in causa civili valdè ardua, quippe quæ criminali æquiparatur. In causa autem criminali civiliter intentata, ex qua solum venit pena pecuniaria parti applicanda, benè potest deferri: Quando est applicanda fisco deferri posse negat *Menochius*, sed *Julius Clarus* permittit. Denique deferendum est, quando vix aliquid deest ad probationem: Nam semper tale juramentum facit saltem indicium, quo probatio compleri possit. De quibus vid. *Menoch. de Arbitr. cas. 464.*

209 In Judicis igitur arbitrio est, præcedente tamen causæ cognitione. *L. 3. C. de Rebus credit.* hoc juramentum deferre, vel nulli, vel actori, vel reo, dummodo personæ integræ fidei deferatur, & quæ veram rei scientiam habeat per sensum corporeum adquisitam; quia testi æquiparatur, ac pròinde si tantum de credulitate, non verò de scientia, & certa notitia juret, ei non creditur. Sic contra varios variè sentientes tenent *Menoch. de Arbitr. c. 15. 190. Valens, in Præs. §. 5. n. 11. & alii.* Quod clarè constat ex *C. fin. §. Sanè, h. t. ibi: Sanè si actor omnino in probatione defecerit, reus debet, & si nihil præstiterit, obtinere. Præsumptione verò faciente pro illo, reo deferri potest, ad ostendendam suam innocentiam juramentum: nisi Judex (inspectis personarum, & causæ circumstantiis) illud actori videat deferendum. *L. 2. tit. 11. p. 3.* Hinc est, quod si actor, qui ad judicium debet instruc-*

tus accedere, nihil probat, reus, & si nihil probet absolvitur, nec est necesse ei juramentum deferre. Si actor plenè probavit, & si reus semiplenè contrarium probaverit: nulli deferatur juramentum, utpotè non necessarium. *Arg. c. 2. de Probat.* sed tunc sententia pro actore fertur. Quid enim supplendum est, si completa est probatio? Si verò probationes sunt componibiles, ut quia actor plenè probavit, se mutuum Cajo dedisse, & Cajus semiplenè probaverit, mutuum reddidisse, reo deferatur juramentum, quia probatio non stat contra exceptionem, nec ipsam elidit. Si uterque plenè probavit contraria, & incomponibilia, Judex, vel reum absolvet, vel illi deferet juramentum: quia ejus conditio favorabilior est. *c. fin. h. t. L. 125. ff. de Reg. jur.* nisi majorem probabilitatem veritatis ex actore speret. Idem dicendum est, quando ab utroque est allata semiplena probatio. Si pro actore stet præsumptio, reo, quia favorabilior ejus conditio est. *L. 125. ff. de Reg. jur.* deferatur juramentum purgatorium: nec actori potest supplementum deferri: quia hoc ut semiplena probatio non potest cum præsumptione plenam probationem facere. Secus est, si actor semiplenè probavit, nihil reo præstante; nam tunc juramentum deferendum est actori, ut probationem compleat. Ut enim juramentum deferatur debet adesse probatio semiplena, quæ per contrariam probationem non sit diminuta, nec debilitata: alias juramentum, quod est tantum semiplena probatio non faceret cum ea plenam probationem.

210 Hoc equidem juramentum debet peti ante conclusionem in causa, post publicatas tamen attestaciones: Tunc enim constat parti, an tantum semiplenè probatum sit. Post conclusionem tamen in causa non deferatur ad instantiam partis, quia jam probationibus renuntiassè censetur, & consequenter juri petendi juramentum. At verò Judex, cum ex officio pro veritate eruenda debeat laborare, potest, etiam post conclusionem in causa, illud deferre. *L. 21. ff. de Interrogat. in jur. ibi: Ubi cumque Judicem æquitas moverit, æquè oportere fieri interrogationem, dubium non est. Et ibid. Gothofr.* Is, cui hoc juramentum deferatur, non potest illud recusare, vel adversario referre, sed omnino illud præstare tenetur. *c. fin. h. t. Et ibid. Barb. & Gonz. L. 12. §. 1. C. de Reb. credit.* Et hac ratione necessarium dicitur. *L. 2. t. 11. p. 3.* Nec Judex ipse post

illud

illud delatum remittere valet. *L. 3. C. de Reb. credit.* nisi detulerit personæ deferri prohibita. *L. 14. ff. de Re judic.* Ex juxta tamen causa, arbitrio Judicis astimanda, potest etiam juramentum necessarium à parte recusari. *c. fin. h. t. l. 2. tit. 11. p. 3.* Qui verò sine justa causa illud recusat, à causa cadit, & contra eum pronuntiat Judex: quia præsumitur solum ex metu perjurii recusatum. *L. 2. tit. 11. p. 3.* post juramentum ergo præstitum, cum per ipsum sit completa probatio, Judex fert sententiam pro eo, qui juravit: Adversarius tamen potest, à tali sententia appellare: imò si nova instrumenta reperiantur ab actore, vel reo (secus dicendum est de testibus ob subornationis periculum) idem Judex potest suam sententiam rescindere, & retrahere. *L. 31. ff. h. t. l. 15. l. 25. tit. 11. p. 3. Et ibid. Greg. Lop.* quippe tunc jam cessat inopia probationum, ob quam juramentum fuit delatum. Et in hoc differt juramentum necessarium à voluntario, & judiciali: quia cum hæc à consensu partium proveniant, habent rationem conventionis, & transactionis, & non retractatur sententia pretextu novæ probationis inventæ. *L. 25. tit. 11. p. 3.* Et quod semel placuit amplius displicere non potest. *c. 21. c. 33. de Reg. jur. in 6. L. 5. C. de O. & A.* præcipue accedente juramenti religione. *Arg. c. 28. h. t.*

211 Juramentum *judiciale*, quod est ultima species decidendi controversias, est quod pars parti defert in judicio, & Judice approbante, & idè dicitur *judiciale*. Daturque ea lege, ut jurans absque ulteriori processu obtineat victoriam, & Judex cogit eum, cui deferatur vel jurare, vel juramentum referre alteri parti, vel solvere. *L. 34. §. 6. ff. h. t. quin possit recusare omnino juramentum, sed illud acceptare, vel referre tenetur. L. 2. tit. 11. p. 3.* in quo præcipuè differt à voluntario. Et non solum actor reo, sed etiam reus actori potest hoc juramentum deferre. *L. 12. C. de Rebus credit. l. 3. tit. 11. p. 3.* Et quidem in omni causa judiciali deferri valet hoc juramentum. *L. 3. §. 1. ff. h. t. & similiter potest referri, nisi referatur in factò alieno respectu deferentis: Nam tunc non potest ipsi referri, ne periculo perjurii objiciatur. L. 11. §. 2. ff. de Añon. rer. amot.* alias causas jam supra excepimus. Hoc juramentum etiam potest deferre Procurator, si habeat speciale mandatum, vel generale *cum libera potestate*, vel si datus sit in rem suam: secus est extra hoc casum. *L. 4. tit. 11. p. 3.* Non ta-

Tom. I.

men potest hoc juramentum deferre, nec illud acceptare, si defertur, minor 25. annis, nec prodigus, nec fatuus, nec servus, nec filius familias, nisi de mandato, & licentia eorum, sub quorum potestate constituti sunt: quod si aliter factum sit, sententia lata in eorum præjudicium non valet: nec patri nocet, si filius super peculio patris deferat alteri juramentum, nisi habeat liberam peculii administrationem tam in judicio, quam extra. *L. 3. tit. 11. p. 3.* sed si alicui ex prædictis defertur, valet quod jurat ad commodum suum, vel patris, vel Domini. *L. 3. l. 7. tit. 11. p. 3.* Et generalitèr actorem etiam si omni præsumptione in sui favorem sit destitutus, posse juramentum reo deferre; & hunc teneri illud præstare vel referre, vel solvere, tenet *Jason ex L. 38. ff. h. t. cum aliis.* Dicendum tamen est, quod solum quando actor habeat pro se præsumptionem non levem, potest deferre juramentum reo, & Judex eum cogere præstare juramentum, vel referre, vel solvere. *c. fin. §. Sanè, h. t. ubi nec Judici permittitur reo juramentum deferre, quando non adest saltem præsumptio contra illum, ac per consequens, nec juramentum ab actore delatum, utpotè sufficienti causa destitutum, potest approbare. Siquidem actore non probante, reus, & si nihil præstiterit, absolvendus est: ac pròinde, & si non juraverit. *L. 4. C. de Edendo. c. fin. §. Sanè, h. t.* Et si reus jurare teneretur, etiam actore nihil probante, vel nulla præsumptione in sui favorem instructo, hoc novo onere gravaretur: nec ipsi esset securum actori juramentum referre: nam si hic injustè litem movit, nec pejeiare timebit spe victoriæ inductus.*

212 Hoc quidem juramentum postquam delatum est, & ab altero acceptatum non potest à deferenti revocare: Nam quod semel placuit, amplius displicere non potest. *c. 21. c. 33. de Reg. jur. in 6. L. 5. C. de O. & A.* At verò si nondum sit à parte contraria acceptatum, potest ipse deferens juramentum liberè illud revocare. *L. 8. tit. 11. p. 3.* Ille autem, cui hujusmodi juramentum delatum est, cogitur alternativè vel jurare, vel deferenti referre. *c. fin. h. t.* Is verò cui relatum est, jurare cogitur. *L. 34. §. 7. ff. h. t.* Non tamen potest iterum referre: nec enim debet recusare Legem quam ipse tulit. *L. 2. l. 8. tit. 11. p. 3.* Si verò is, cui delatum est, illud simpliciter sine legitima causa recuset, si est actor à judicio repellitur, si est reus habetur pro confessò, & ut talis ad

Tit 2

statis

satisfaciendum auctori condemnatur. *L. 34. §. fin. ff. h. t. L. 8. tit. 11. p. 3.* nisi illum, cui defertur, justa causa excuset, cur, non debeat jurare: Scilicet, si deferenti, vel ob incompetentiam fori, vel alia de causa auctori non competat. *L. 35. §. fin. ff. h. t.* vel si deferens antea detulit, & revocavit: *L. 11. C. de Rebus credit.* Nec enim is, qui semel revocavit potest iterum juramentum deferre. *L. 8. tit. 11. p. 3.* Vel si is, cui defertur, habet suam intentionem plenè probatam: Siquidem solum datur locus juramento, aliis legitimis probationibus deficientibus. *c. 2. de Probat. L. 5. tit. 11. p. 3.* Vel si alicui super facto ipsi ignoto defertur. *L. 4. ff. de in litem jurand.* Vel si deferens nolit de calumnia jurare ad petitionem adversarii. *L. 34. §. 4. ff. h. t.* Vel si Judici videatur, aliquem, cui delatum est juramentum, non cogere ut juret. *c. fin. §. Sanè, h. t.* Qui tamen semel recusavit jurare, non admittitur postea ad jurandum sine partis consensu. *L. 8. tit. 11. p. 3.* Præstatio igitur à parte juramento, resultat ex eo actio, & exceptio, ipsiusque præstatio habetur pro probatione. *L. 5. §. 2. ff. h. t.* Et tandem sequitur sententia condemnatoria, vel absolutoria, quæ conformis erit juramento. *L. 34. §. fin. ff. h. t.* quæ ad eodè firma est, ut non retractetur, etiamsi postea aliqua instrumenta reperiantur. *L. 25. tit. 11. p. 3.* nisi hoc specialitèr à Lege, vel partibus excipiatur: nec à tali sententia appellatur. *L. 12. §. 3. C. de Rebus credit.* El licet attentio juris rigore non retractetur sententia, etiam detecto perjurio. *L. 1. C. de Rebus credit.* attamen æquitate attendita potest utique perjurio detecto sententia revocari.

213 Ultra prædictas species juramenti assertorii datur alia, quæ dicitur *juramentum in litem*, & est illud, quo lis, seu res, de qua in judicio agitur, æstimatur. *L. 1. ff. de in litem jurand.* Et ideo solet appellari æstimatorium litis, & solum Judicis autoritate interveniente potest deferri. *L. 5. tit. 11. p. 3.* Hoc quidem juramentum triplex est, scilicet *vera æstimationis*, seu *veritatis*, *juramentum affectionis*, & *juramentum super interesse singulari, seu extra rem*. Juramentum ergo in litem potest deferri auctori, qui Dominus litis sit, & eam suo nomine sit contestatus. *L. 7. ff. de in litem jur.* & ejus hæredi, si Dominus litis est mortuus, quando jam erat paratus ad juramentum præstandum: Nam tunc hæres loco defuncti jurare censetur; imò hæres potest jurare, quotiescumque

de negotio est sufficientèr instructus. Etiam defertur Tutori, & Curatori, & Procuratori, si habeat speciale ad hoc mandatum, in rebus pupilli, minoris, & ejus cujus mandatum habent, quia licet prædicti non sint Domini litis loco Minorum habentur. *L. 27. ff. de Administrat. tutor.* Etiam minori defertur, nam Dominus litis est: non tamen pupillo, etiamsi Dominus litis sit: quia minor licet requiratur in lite Curatoris assistentiam, tamen litem suo nomine contestari videtur: pupillus verò non aliter agit, nec convenitur in lite, quam Tutore auctore, ita ut non tam ipse, quam Tutor litem contestari videatur. Matri tamen pro filio non defertur, quia non est Domina litis. *L. 4. ff. de in litem jur. L. 7. tit. 11. p. 3.* *Juramentum igitur veritatis* defertur à Judice, & etiam à reo auctori Domino litis, quando reus jam rem nequit restituere ad cognoscendum verum valorem intrinsecum rei amisse per vim, vel dolum alterius. *c. fin. de His, quæ vi.* Independentèr ab extrinseca affectione, lucro, damno, & interesse, quod auctor potuisset habere, vel quo caret. Auctor etenim coram Judice designat res sibi ablatas, & pretium illarum: tunc Judex eas taxat, vel juxta pretium assignatum, vel illud moderando: tunc jurat auctor, quod non minus perdidit, & reus condemnatur illud solvere, nisi ostendat, rem minus valuisse, & tunc Judex debet minuire summam juratam: quod si reus credat Judicis taxationem iniquam esse, ab ea appellat: Sed ultra taxationem non jurat. Et quidem hoc juramentum defertur in omnibus omnino actionibus, si vè proveniant ex delicto, vel ex contractu. Et etiam, si contractus sit stricti juris, vel bonæ fidei. *L. 5. ff. de in litem jurand.* ut tamen deferatur requiritur. 1. Quod aliunde non possit constare, quanti æstimanda sit res. Nam solum ad hoc præstatur, ac proinde si aliunde de vero valore rei constet, cum juramentum non sit necessarium consequentèr præstandum non est. *L. 5. §. fin. ff. de in litem jur. L. 5. tit. 11. p. 3.* 2. Requiritur, quod res non possit præstari, nec restitui ex culpa saltem levi debitoris. 3. Quod fiat æstimatio relatè ad tempus, non obligationis contractæ, sed solutionis faciendæ: Sed si mora intercessit, à tempore moræ fit computatio arg. *L. 31. ff. de Rebus credit.*

214 *Juramentum affectionis* est, quod defertur ad cognoscendam rei æstimationem, non secundum communem valorem sed

sed secundum privatam affectionem, & utilitatem Domini: auctor enim coram Judice rem sibi ablatam designata, & sub juramento dicit pretium, quo rem æstimat secundum suam affectionem, & Judex reum condemnat in summam juratam. Quod si exorbitans sit, judex eam moderari valet. *L. 4. §. 2. ff. de in litem jur. v. g.* si quis habet librum, instrumentum Musicum, vel Mathematicum, equum, avem, vel quid simile, quod tantum duobus argenteis, secundum intrinsecum valorem æstimatur, sed Dominus illud viginti argenteis æstimat, quia ea res sibi valdè utilis, vel necessaria, vel jucunda est. In nostra tamen Hispania prius debet Judex taxare rem quam præstetur juramentum, licet de Jure Communi utrumque admittatur. Nec potest res taxari ultra duplum interesse communis, & juramento sic factò, & declarato, Judex profert sententiam secundum æstimationem, & declarationem jurantis. *L. 5. tit. 11. p. 3. Et ibid. Greg. Lopez.* Et sanè cum hoc juramentum in penam doli, & contumaciæ deferatur, solum Judex, qui habet potestatem puniendi, illud deferre valet: quod si Judex non deferat, erit nullum juramentum, si fortè præstetur. *L. 4. §. 1. ff. de in litem jur.* Et quidem ex officio illud tenetur præstare quando res post contumaciæ debitoris in restituendo, amplius non extat, quod si post talem contumaciæ res adhuc extet; in arbitrio Judicis est, vel juramentum deferre auctori, vel rem manu militari à reo eripere. *L. 4. l. 5. ff. de in litem jur.* solumque defertur in actionibus in rem. *L. 5. ff. de in litem jur.* & in actionibus ad exhibendum, de dolo, quod metus causa, interdicto quod vi, aut clam, & in actionibus bonæ fidei directis, non tamen in contractis. *L. 5. ff. Deposit.* In his namque non agitur de dolo, sed tantum de indemnitate actionem intentantis. Nec habet locum in actionibus stricti juris. *L. 4. ff. de in litem jur.* Hoc itidem juramentum defertur contra eum, qui rem restituere condemnatus ob dolum, vel non restituit, vel non exhibet, vel dolo fecit quominus restituere possit: si verò lata culpa fecit, ut rem amplius non possit restituere, cum hac dolo æquiparetur, potest contra ipsum deferri. *L. 2. C. de in litem jur.* Neque *L. 4. §. fin. Et L. 5. §. 3. ff. de in litem jurand.* contrarium probant: nam culpa, de qua ibi, intelligitur de levi. Etiam defertur hoc juramentum contra defuncti hæredem, etsi hic dolum non commisisset, si lis cum defuncto jam

erat contestata: quia tunc est prosecutio actionis jam cum defuncto cœpta: secus est, si lis nondum erat cum defuncto contestata. Nam tunc nequit hæredi nocere dolo defuncti ante actionem cœptam. Et à fortiori non habet locum hoc juramentum contra tertium possessorem, si ipse dolo careat in destructione, vel amissione rei: quia cum finis hujus juramenti sit dolum, & contumaciæ rei punire, quoties hæc ratio cessat, cessat & juramentum, & tantum estimatur verum rei interesse non tamen interesse affectionis. *L. 2. ff. de in litem jurand.* Denique *juramentum super interesse singulari, seu extra rem* defertur à Judice, vel eo præsentè à reo ad cognoscendum, non valorem intrinsecum rei, nec speciale affectionem erga illam, quia non agitur de hoc, sed ad cognoscendum damnum Domino secutum ex ablatione rei, vel ex alia injusta detentione. *V. g. Titius*, qui habebat depositam pecuniam apud Sejum passus est grave damnum, ex eo quod tempore debito sua pecunia non sit restituta à Sejo, Siquidem ob ejus defectum majus pretium præstitit pro re, quam emit, quam præstaret, si suo tempore esset pecunia restituta: hoc ergo damnum à Sejo petit. *L. 3. ff. de in litem jurand.* Judex taxat interesse, & Tritius jurat tanti valere: & non antea jurat, saltem de Jure Hispano. *L. 5. tit. 11. p. 3. Et ibid. Greg. Lop. V. Poner*, ubi notat, quod de Jure Communi potest fieri taxatio, vel ante, vel post juramentum.

215 Ad juramentum promissorium, quo scilicet, promissio in futurum firmatur, gradum faciamus. Hoc igitur juramentum parit obligationem personalem Religionis, quæ solum juramentum afficit: sicut enim nemo jurat, nisi suo consensu, ita nemo sine suo consensu juramento obligatur: ac deinde quatenus promissorium est producit obligationem justitiæ, saltem quando promissio est à promissario acceptata: ac proinde successores in aliqua Communitate, Civitate, vel Collegio, si fortè talis Communitas aliquod juramentum, ut potest, præstitit. *c. 25. de Præbend.* non tenentur ex vi juramenti à suis antecessoribus facti, illud, quod juratum est, adimplere: tenentur tamen obligatione justitiæ vel fidelitatis ex vi promissionis, vel contractus, quæ ad successores, & hæredes, etiam nulla ipsorum facta mentione transit, & descendit. *L. 13. C. de Contrah. stipulat.* Et hac ratione hæredes, Reges, Episcopi, Canonici, Decurio